Marzena MAKOWSKA-ISKIERKA

Uniwersytet Łódzki

UCZESTNICTWO POLAKÓW W WYJAZDACH KRAJOWYCH - TENDENCJE I ZMIANY W LATACH 1993–2013

1. Wstęp

Celem autorki niniejszego opracowania było dokonanie analizy i interpretacji zmian, jakie dokonały się po 1989 r. w zakresie liczby podróży krajowych według rodzaju wyjazdów i uczestnictwa w nich Polaków (pod względem liczby osób i odsetka populacji), a także średniej liczby wyjazdów oraz przeciętnej długości pobytu (liczby noclegów). Z uwagi na specyfikę podjętego tematu wykorzystano dane reprezentatywne dla ogółu populacji powyżej 15. roku życia zebrane przez OBOP dla Instytutu Turystyki w wyniku badań ankietowych. Opublikowane w formie tabel materiały statystyczne dotyczące poziomu uczestnictwa Polaków w ruchu turystycznym obejmowały lata 1994–2009, a odnoszące się do średniej liczby wyjazdów i przeciętnej długości pobytu lata 2004–2012. Dane dla pozostałych lat analizowanego 20-lecia uzupełniono dzięki opracowaniom IT pt. *Podróże Polaków* (2005, 2007, 2008, 2014), *Krajowe i zagraniczne wyjazdy Polaków* (2009, 2010, 2011, 2013) oraz *Uczestnictwo Polaków w wyjazdach turystycznych w 2002 r.* (ŁACIAK 2003). Ostatnia z wymienionych publikacji zawierała informacje odnośnie do lat 1996–2002.

W pracy nie uwzględniono m.in. głównych celów uczestnictwa w wyjazdach, sposobów ich organizacji, środków transportu, ponieważ opisujące

je dane zamieszczone w podanych źródłach okazały się niespójne. Celowo pominięto także charakterystykę sezonowości, zasięgu i natężenia krajowego ruchu turystycznego ze względu na mocno ograniczoną dostępność oraz niekompletność, a co za tym idzie nieporównywalność danych dla całego 20-lecia. Mając na uwadze inne istniejące publikacje (wymienione we wstępie), zrezygnowano z powtarzania prezentowanych przez nie informacji, m.in. odnośnie do cech demograficzno-zawodowych uczestników podróży krajowych, tym bardziej, że zawierały one szczegółowe dane tylko dla wybranych lat, a nie dla całego analizowanego przedziału czasu. Skoncentrowano się natomiast na ukazaniu skali ruchu turystycznego Polaków według rodzajów wyjazdów i jego dynamiki w latach 1993–2013, a także na przedstawieniu prawidłowości i tendencji specyficznych dla tego 20-lecia oraz na ich interpretacji.

2. Badania krajowych wyjazdów Polaków

Zagadnieniem historii turystyki w Polsce oraz wyjazdów Polaków przed 1990 r. zajmowało się wielu autorów m.in. Z. KULCZYCKI (1970) i A. CHMIEL (2007). Prace dotyczące późniejszego okresu bazują zazwyczaj na wynikach badań prowadzonych przez GUS lub IT, ale tylko nieliczne mają charakter przeglądowy, np. *Wyjazdy na wypoczynek w latach 2003–2007* (WCIÓRKA 2007). Do okresów kilkuletnich odnoszą się także opracowania dotyczące uczestnictwa Polaków w wyjazdach turystycznych (ŁACIAK 2003, 2006, 2011, 2013), jednak prezentują one tylko wybrane zagadnienia. Brakuje opracowań przekrojowych i kompleksowych (opartych o pełne dane) ukazujących zmiany, jakie zaszły w wyjazdach Polaków bezpośrednio po przemianach ustrojowych w Polsce oraz tendencje w zakresie turystyki w dłuższym horyzoncie czasowym. Niniejsze opracowanie mając na celu wypełnienie tej luki prezentuje analizy dotyczące zarówno krótko-, jak i długookresowych krajowych podróży mieszkańców Polski w wieku 15 i więcej lat przeprowadzone w oparciu o dane reprezentatywne za lata 1993–2013 zebrane przez OBOP dla IT. Przedstawiono dynamikę zmian oraz tendencje w zakresie uczestnictwa Polaków w wyjazdach krajowych uwzględniając liczbę turystów, liczbę podróży, średnią liczbę wyjazdów na osobę i przeciętną długość pobytu. W pracy podjęto ponadto próbę interpretacji opisywanych zjawisk.

Uczestnictwo Polaków w wyjazdach turystycznych zarówno krajowych (pod względem podróży długo- i krótkookresowych), jak i zagranicznych jest systematycznie monitorowane przez Departament Turystyki w Ministerstwie Sportu i Turystyki (do 2007 r. w Ministerstwie Gospodarki), które w ramach rządowego Programu Badań Statystycznych Statystyki Publicznej realizuje temat „Aktywność turystyczna Polaków”. Prace zlecano do 2012 r. Instytutowi Turystyki, który już od 1974 r. prowadzi własne cykliczne badania pt. „Uczestnictwo Polaków w wyjazdach turystycznych”. Od 1996 r. struktura krajowych i zagranicznych wyjazdów Polaków poddawana jest analizie na podobnych pod względem wielkości i jakości próbach oraz przy wykorzystaniu ujednoliconego kwestionariusza ankiety (nieznacznie rozszerzanego w kolejnych latach).

Badania ankietowe były realizowane przez OBOP¹ co miesiąc na ogólnopolskiej reprezentatywnej próbie mieszkańców Polski (dobór losowo-kwotowy co najmniej 1000 osób). Dane dotyczące 2012 r. opracowano natomiast na podstawie dwóch rodzajów badań prowadzonych w cyklu kwartalnym: poziom uczestnictwa w wyjazdach turystycznych metodą CAPI², zaś strukturę podróży, wydatki i inne dane uzupełniające metodą CATI³. W 2013 r. badania wykonała firma Activ Group na podobnej próbie osób (9 tys.), ale zrealizowano je w dwóch turach.

Podstawowe wyniki badań przeprowadzonych przez OBOP zostały opublikowane przez IT na stronie internetowej (<http://www.intur.com.pl/>) w postaci tabel, a także w formie plików PDF: *Podróże Polaków...* (2005, 2007, 2008, 2014) oraz *Krajowe i zagraniczne wyjazdy Polaków* (2009, 2010, 2011, 2013). Dane z tych źródeł oraz zamieszczone na <http://www.intur.com.pl/ruch.htm> były podstawą do przygotowania niniejszego opracowania. Z kolei opublikowane przez CBOS „Komunikaty z badań” dotyczące wyjazdów wypoczynkowych Polaków (w 2000, 2004, 2011, 2013 r.) oraz wakacji (w 1992, 1998, 1999 r.) i urlopów (w 1995, 2001 i 2002 r.) uwzględniały tylko wybrane lata i prezentowały niektóre zagadnienia, w zasadniczej części odnosząc się jedynie do roku poprzedniego. Wymienione publikacje przeważnie nie zawierały ani komentarza, ani wyjaśnień przedstawianych danych, natomiast

¹ Od 2012 r. organizacja działa pod nazwą TNS Polska S.A.

² Technika CAPI (ang. *Computer Aided Personal Interview*) polega na przeprowadzeniu wywiadów osobistych (*face-to-face*) z respondentami przy użyciu przenośnych komputerów (notebooków) zamiast tradycyjnych kwestionariuszy.

³ Metoda zbierania informacji w ilościowych badaniach opinii publicznej CATI (ang. *Computer Assisted Telephone Interview*) jest wspomaganym komputerowo wywiadem telefonicznym.

interesujące wyniki analizy wielozmiennej i korelacji z cechami demograficznymi respondentów.

Odrębne badania w zakresie turystyki każdego roku przeprowadza GUS. Publikowane wyniki w ramach serii „Informacje i opracowania statystyczne” również na stronie internetowej⁴ <http://stat.gov.pl/> dotyczą przede wszystkim rozmieszczenia i wykorzystania infrastruktury turystycznej (szczególnie bazy noclegowej) oraz ruchu granicznego. Od 2010 r. opracowania odnoszące się do turystyki zawierają komentarz analityczny wzbogacony o wiadomości dotyczące uczestnictwa mieszkańców Polski w podróżach turystycznych. Ponadto od 1995 r. co 3–5 lat GUS przeprowadza (metodą wywiadu bezpośredniego) badania ankietowe pt. „Turystyka i wypoczynek w gospodarstwach domowych”⁵. Na ich podstawie określany jest m.in. udział członków gospodarstw domowych w wyjazdach turystycznych, preferowany sposób spędzania czasu wolnego, szacowany poziom wydatków na wyjazdy, a także wyposażenie gospodarstw domowych w sprzęt turystyczny.

W badaniach turystyki krajowej uwzględniane jest uczestnictwo Polaków w wyjazdach długo- i krótkoterminowych. Podróże te oznaczają dobrowolną zmianę miejsca (miejscowości) stałego zamieszkania, m.in. w celach turystyczno-wypoczynkowych, służbowych, odwiedzin u krewnych lub znajomych połączone przynajmniej z jednym noclegiem poza domem. Wyjazdy długookresowe (nazywane także długimi lub urlopowo-wakacyjnymi) trwają co najmniej pięć dni, a krótkoterminowe (inaczej krótkie lub weekendowe) maksymalnie cztery dni i obejmują od jednego do trzech noclegów.

3. Uczestnictwo w wyjazdach turystycznych

W minionym 20-leciu uczestnictwo Polaków w ruchu turystycznym charakteryzowało się znaczącymi zmianami (rys. 1). Linia trendu dla ogółu wyjazdów była w tym czasie malejąca, podobnie jak w przypadku obu typów pod-

⁴ http://old.stat.gov.pl/gus/5840_662_PLK_HTML.htm?action=show_archive (dane za lata 2003–2011).

⁵ Moduł realizowany jest na próbie gospodarstw domowych uczestniczących w badaniu budżetów gospodarstw domowych. Badaniem w latach 1995, 1998, 2001, 2005, 2009 objęto każdorazowo ponad 4 tys. gospodarstw domowych i ok. 13 tys. osób w wieku powyżej siedmiu lat.

różny krajowych (większym spadkiem odznaczały się jednak krótkookresowe). Tylko podróże zagraniczne wykazywały umiarkowaną tendencję rosnącą. Na liczbę osób biorących udział we wszystkich podróżach turystycznych największy wpływ miały wyjazdy krajowe z uwagi na to, że cieszyły się największą popularnością, a co za tym idzie frekwencją. Należy podkreślić, że przedstawione na rys. 1 dane odnoszą się do osób, które przynajmniej raz wzięły udział w danego rodzaju podróży co oznacza, że część mieszkańców Polski uczestniczyła w dwu lub trzech typach wyjazdów.

Rys. 1. Uczestnictwo Polaków w ruchu turystycznym w latach 1993–2013 według rodzajów wyjazdów (liczba osób uczestniczących w mln)

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych Instytutu Turystyki na ogólnopolskiej reprezentatywnej próbie OBOP obejmującej mieszkańców Polski w wieku 15 i więcej lat

W latach 1993–2013 w ruchu turystycznym wzięło udział przeciętnie 17 mln Polaków. Maksymalną liczbę podróżujących równą 19,5 mln zanotowano w 1999 r. Była ona wyższa od minimalnej z 1994 r. o 6 mln osób. Do tej progowej wartości zbliżone były wyniki uzyskane w 2011 r. (tj. 13,9 mln). Największy wzrost liczby uczestników całego ruchu turystycznego odnotowano w latach 1994–1997 oraz 2011–2013 (zmiana odpowiednio o 5,5 i 4,4 mln osób w danym okresie). Utrzymująca się od początku XXI w. tendencja spadkowa nasiliła się w latach 2003–2004 (różnica o 1,7 mln osób), a następnie uległa zahamowaniu (rys. 1), co zbiegło się w czasie z wejściem

Polski do Unii Europejskiej. Ponowne nagłe obniżenie frekwencji ogółu wyjazdów turystycznych (różnica 0,8 mln osób) nastąpiło w latach 2010–2011 najprawdopodobniej na skutek ogólnoswiatowego kryzysu finansowego i gospodarczego zapoczątkowanego w 2007 r. w USA.

Poziom uczestnictwa Polaków w obu rodzajach podróży krajowych, stanowiących główny przedmiot rozważań, w całym analizowanym 20-leciu oscylował wokół 10 mln. Wartość średnia dla wyjazdów długookresowych okazała się zaledwie o 0,3 większa od krótkookresowych. W przypadku podróży krajowych można wydzielić dwa zasadniczo różniące się od siebie okresy. Od początku 1996 do końca 2002 r. wyjazdy krótkookresowe dominowały nad długookresowymi pod względem liczby osób w nich uczestniczących. Różnice wynosiły od 0,5 do 1,9 mln, przy czym największe odnotowano w 1997 i 1999 r. Od połowy analizowanego okresu można było zaobserwować zmianę tendencji polegającą na odwróceniu udziału obu rodzajów podróży (rys. 1). W latach 2003–2011 dysproporcje były większe – osiągnęły od 0,3 do 2,9 mln osób; najwyższe, tj. bliskie 3 mln w 2008 i 2009 r.

Większą popularność wyjazdów krótkich wśród Polaków w pierwszym z analizowanych 10-leci można próbować wyjaśniać pewnymi ograniczeniami swobody planowania dni wolnych. Wielu rodaków po zmianach ustrojowych podjęło bowiem pracę na własny rachunek i starało się odnaleźć swoje miejsce w nowych realiach gospodarki rynkowej. Dbanie o interesy nie sprzyjało dłuższym wyjazdom, dlatego wybierali oni co najwyżej trwające od dwóch do czterech dni. Istotny, jeśli nie dominujący wpływ miał na tę sytuację również poziom zamożności Polaków oraz cena noclegów poza miejscem zamieszkania. Można założyć, że w związku z koniecznością krótszego wypoczynku czas na niego przeznaczony był bardziej intensywnie wykorzystany. Prawdopodobnie część osób kosztem czasu zdecydowała się na podróż i pobyt w bardziej luksusowych warunkach.

Po nieznaczej przewadze liczebnej osób uczestniczących w krajowych podróżach krótkich nad długimi obserwowanej od 1996 r., nastąpiło w roku 2003 odwrócenie sytuacji, która utrzymywała się do końca 2011 r. (rys. 1, 2). Na zmiany te niewątpliwie miała wpływ akcesja Polski do Unii Europejskiej. Wiązała się ona z wprowadzeniem w życie nowych przepisów prawa, w tym m.in. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2003/88/WE z 4 listopada 2003 r. dotycząca niektórych aspektów organizacji czasu pracy. Mając na celu wprowadzenie równowagi między bezpieczeństwem i zdrowiem pracowników a potrzebami nowoczesnej gospodarki europejskiej, ustanowiła ona ogólne minimalne wymagania higieny i bezpieczeństwa

w odniesieniu do organizacji czasu pracy, w tym okresy dobowego i tygodniowego odpoczynku, przerw, corocznego urlopu wypoczynkowego. Regulacje te sprzyjały wzrostowi uczestnictwa Polaków w podróżach długoterminowych.

Rys. 2. Uczestnictwo Polaków w wyjazdach turystycznych w latach 1994–2013 według rodzaju podróży (% populacji w wieku 15 i więcej lat)

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań IT

W ostatnich dwóch dekadach w wyjazdach turystycznych brało udział średnio 53% Polaków (w wieku 15 i więcej lat). Maksimum obejmujące 63% populacji przypadało na 1997 i 1999 r., a minimum stanowiące 43% odnotowano w 2011 r. (rys. 2). Aktywność turystyczna w latach 1997–2000 utrzymywała się na najwyższym w całym analizowanym 20-leciu poziomie ponad 60%, następnie wykazywała tendencje spadkowe i w latach 2004–2011 wskaźnik uczestnictwa objął mniej niż połowę mieszkańców, a w kolejnych latach ponownie wzrósł (różnica między 2011 a 2013 r. wyniosła aż 13%). W przypadku wyjazdów krajowych poziom uczestnictwa oscylował wokół 30%. W szczytowym okresie końca lat 90. XX w. w podróżach krajowych długookresowych wzięło udział 37% Polaków, a w krótkookresowych ponad 40%. Wartości minimalne wynosiły odpowiednio 23 i 21%, ale mimo tego znaczącego spadku procent uczestników wyjazdów zagranicznych w żadnym roku nie osiągnął nawet tego pułapu. Odsetek Polaków wyjeź-

dających na co najmniej 5-dniowy wypoczynek w 2009 r. okazał się najwyższy od 2003 r., chociaż i tak objął jedynie niespełna $\frac{1}{3}$ dorosłej populacji. W 2011 r. grupa ta była najmniejsza w całym analizowanym 20-leciu – niższa nawet niż na początku lat 90. Należy zwrócić uwagę, że odsetki odnoszące się do poziomu uczestnictwa danej populacji w różnych rodzajach podróży nie sumują się do stu, ponieważ jedna osoba może wziąć udział w kilku typach wyjazdów.

Najwyższe w całym analizowanym 20-leciu uczestnictwo mieszkańców Polski (zarówno pod względem odsetka, jak i liczby w mln) w podróżach ogółem, a zwłaszcza w wyjazdach krajowych, odnotowane w latach 1997–1999, mogło mieć związek z wprowadzeniem w życie ustawy *O usługach turystycznych* (1997), która określiła warunki świadczenia usług turystycznych przez przedsiębiorców krajowych i zagranicznych na terenie Polski, a także za granicą, jeżeli umowy z klientami są zawierane na terytorium RP. Ten akt prawny sprecyzował ponadto wymagania dla poszczególnych rodzajów i kategorii obiektów hotelarskich co do wyposażenia. Oprócz tego ustawą z 4 września 1997 r. *O działach administracji rządowej* wydzielono dział turystyki obejmujący sprawy zagospodarowania turystycznego kraju oraz mechanizmów regulacji rynku turystycznego. W 1999 r. uchwalona została natomiast ustawa z dnia 25 czerwca 1999 r. *O Polskiej Organizacji Turystycznej*. Do zadań POT należy promocja Polski jako kraju atrakcyjnego turystycznie, zapewnianie funkcjonowania i rozwijania polskiego systemu informacji turystycznej w kraju i na świecie oraz inicjowanie i wspomaganie planów rozwoju i modernizacji infrastruktury turystycznej. Wymienione dokumenty zagwarantowały turystom większe poczucie bezpieczeństwa podczas wyjazdów i zachęciły więcej osób do podjęcia takiej aktywności. Wzrostowi ruchu turystycznego w 1999 r., szczególnie w okresie wakacyjnym, sprzyjało także wyjątkowo słoneczne i ciepłe lato. Ładna pogoda utrzymywała się w naszym kraju również we wrześniu zachęcając do wycieczek i umożliwiając wypoczynek poza domem.

Od drugiej połowy lat 90. XX w. do 2011 r. obserwowano tendencję spadkową uczestnictwa Polaków w podróżach, na co wpływ miało przede wszystkim malejące zainteresowanie wyjazdami krajowymi, pomimo jednoczesnego sukcesywnego wzrostu zagranicznymi. Z powodu wejścia Polski do struktur Unii Europejskiej i ułatwieniom związanym z przemieszczaniem się między krajami członkowskimi więcej osób zdecydowało się podjąć tego typu aktywność poza granicami kraju. Zastanawiające jest znaczące obniżenie odsetka populacji biorącej udział w podróżach krótkookresowych, szcze-

gólnie w latach 2003–2011. Jednoczesny wzrost długoterminowych prawdopodobnie wynikał w tym czasie z liczby i układu dni wolnych, w tym tzw. długich weekendów. Mógł także wiązać się z poprawą sytuacji materialnej turystów albo z konkurencyjnymi cenami na wyjazdy długoterminowe. Być może wyniknęło to z nowego trendu w turystyce na spędzanie jednorazowo poza domem więcej niż czterech dni, ponieważ dla odnowienia sił po całorocznym wysiłku niezbędny jest co najmniej tygodniowy wyjazd. Mogło wiązać się to także z przemieszczeniami w celach turystycznych na większe odległości.

Ostatnie dwa lata analizowanego 20-lecia wskazały natomiast ponowny wzrost uczestnictwa Polaków w wyjazdach turystycznych i to do poziomu sprzed dekady, a więc notowanego na początku XXI w. Ożywienie to zapewne w pewnym stopniu można uzasadnić Polską prezydencją w Radzie Unii Europejskiej, która przypadła na drugą połowę 2011 r. W tym czasie odbyły się w naszym kraju liczne spotkania, wydarzenia i imprezy towarzyszące m.in. Europejskie Forum Turystyki w Krakowie (5–7 października). Znalazło to przełożenie także na wzrost liczby podróży zagranicznych Polaków, ponieważ Polska przystąpiła wówczas do projektu Komisji Europejskiej „50 000 turystów”, którego celem na lata 2012–2013 była intensyfikacja wymiany turystycznej w okresach posezonowych pomiędzy krajami UE i Ameryki Południowej.

4. Liczba podróży

W ciągu ostatniego 20-lecia, według szacunków Instytutu Turystyki, Polacy wzięli udział w od 29,6 do 90,8 mln podróży krajowych (wartości skrajne odpowiednio dla 2011 i 1999 r.). Średnia wynosząca 52 mln oznacza, że część osób uczestniczyła w więcej niż jednym wyjeździe, czyli w dwu lub trzech jego rodzajach. Po okresie wzrostu trwającym do końca ubiegłego wieku, całkowita liczba podróży między 2000 a 2011 r. malała na tyle znacząco, że nawet po wzroście w ostatnich dwóch latach nie osiągnęła poziomu z lat 90. XX w. (rys. 3). Taką samą tendencję wykazywały wyjazdy krajowe krótkookresowe, ale z wiadomych względów w mniejszej, choć tylko nieznacznie, skali. W ich przypadku maksymalna rozpiętość pomiędzy 1999 i 2011 r. wynosiła aż 48,5 mln podróży. Obserwowane przez ostatnie 20 lat zmiany liczby krajowych podróży długookresowych nie były tak bardzo znaczące –

różnica między 1997 i 2011 r. wyniosła 13,4 mln. Dość stabilna okazała się także liczba wyjazdów zagranicznych Polaków, wynosząca od połowy lat 90. XX w. między 6 a 10 mln rocznie.

* Liczba wyjazdów zagranicznych po doszacowaniu towarzyszących dzieci

Rys. 3. Liczba podróży Polaków (w mln) według rodzajów wyjazdów w latach 1993–2013

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań IT

Uwzględniając liczbę podróży według rodzajów (rys. 3) można zauważyć, że Polacy najwięcej razy uczestniczyli w wyjazdach krajowych krótkookresowych. Przeciętnie różnica między nimi a długoterminowymi była dwukrotna. W szczytowym 1999 r. zanotowano ich 65,6 mln, a więc ponad 2,5 razy (dokładnie o 40,4 mln) więcej niż długookresowych. Różnica ta w drugim kulminacyjnym momencie, tj. w 1997 r. była mniejsza i wynosiła 34,9 mln. Najbardziej podobna liczba obu rodzajów podróży krajowych została odnotowana w 2007 r. Wówczas rozbieżność wyniosła zaledwie 3,3 mln, a pod względem udziału procentowego 9,5% na korzyść krótkoterminowych. W miarę zbliżone wartości (dysproporcje do 6,5 mln, a więc poniżej 20%) obserwowano także w latach 2005–2011. Tylko przez ten czas wyjazdy długie stanowiły od 40,95 do 45,27% ogółu krajowych.

Biorąc pod uwagę strukturę podróży krajowych według udziału procentowego obu jej rodzajów dostrzec można pewne prawidłowości (rys. 4). Po-

mimo rosnącej szybko liczby podróży krótkoterminowych w ostatniej dekadzie ubiegłego wieku, ich odsetek wśród wszystkich krajowych oscylował wokół 70%. Odnotowany w kolejnych latach spadek liczby wyjazdów przyczynił się natomiast do zmniejszenia różnicy w udziale długoterminowych o kilkanaście punktów procentowych. Od 2005 do 2011 r. rozbieżność odsetka obu rodzajów podróży krajowych utrzymywała się ponownie na podobnym poziomie, tym razem ponad 40%. W późniejszych latach na skutek kolejnego wzrostu liczby wyjazdów krótkich różnica ta nieznacznie się pogłębiła (w 2013 r. podróże długookresowe stanowiły 39,1%, a krótkookresowe 60,9% ogółu krajowych).

Rys. 4. Struktura podróży krajowych Polaków według rodzaju wyjazdów w latach 1993–2013 (w %)
 Źródło: opracowanie własne na podstawie badań IT

5. Częstotliwość wyjazdów krajowych i długość pobytu

W celu określenia aktywności turystycznej Polaków scharakteryzowano, oprócz poziomu uczestnictwa, także częstotliwość ich wyjazdów w analizowanym okresie. Uwzględniona została średnia liczba obu rodzajów podróży krajowych na osobę w ciągu roku. W latach 1996–2012 wynosiła przeciętnie dla podróży krajowych krótkookresowych 3,4, a dla długookresowych prawie dwukrotnie mniej, tj. 1,8 (mediana odpowiednio: 3,1 i 1,7). Generalnie

w całym analizowanym okresie częstotliwość uczestnictwa Polaków w wyjazdach krajowych wykazywała tendencję malejącą (rys. 5). Różnice między wartościami skrajnymi dla podróży na 2–4 dni wyniosły aż 2,5, a dla dłuższych 0,9. Od początku XXI w. tylko w 1999, 2006 i 2010 r. w przypadku długookresowych i w 1999, 2006, 2008 i 2010 r. w przypadku krótkookresowych odnotowano nieznaczny wzrost średniej liczby wyjazdów – odpowiednio o 0,1–0,3 i 0,1–0,6 w stosunku do roku poprzedzającego.

Zaobserwowano prawidłowość dla obu rodzajów podróży krajowych, że w latach 90. XX w. średnia liczba wyjazdów na osobę była najwyższa w całym analizowanym okresie i nigdy później nie osiągnęła już tego poziomu (rys. 5). Na wyjazdy trwające do czterech dni w latach 90. mieszkańcy Polski wyjeżdżali zazwyczaj pięciokrotnie w każdym roku (rekordowy był 1999 r.), a od 2001 r. jedynie trzykrotnie. Wyjątkowy pod tym względem okazał się 2000 r., bo tylko wtedy średnia liczba wyjazdów na osobę była bliska czterech (wyniosła 3,9). Najniższą wartość (zaledwie 2,5) odnotowano natomiast w 2007 r., co zbiegło się z początkiem ogólnoswiatowego kryzysu gospodarczego. W przypadku podróży krajowych na pięć i więcej dni Polacy wyjeżdżali ponaddwukrotnie w ciągu roku tylko do końca ubiegłego wieku, w późniejszym okresie zawsze rzadziej. Najmniejszą średnią liczbą wyjazdów na osobę (równą 1,4) odznaczał się 2009 r., a największą (wynoszącą 2,3) lata 1997 i 1999.

Rys. 5. Częstotliwość uczestnictwa Polaków w wieku 15 i więcej lat w wyjazdach krajowych w latach 1996–2012 (średnia liczba wyjazdów na osobę)

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań IT

Przeciętna liczba wyjazdów powiązana była ze średnią długością pobytu (wyrażoną liczbą noclegów). Zmniejszająca się z każdym rokiem częstotliwość uczestnictwa Polaków w podróżach krajowych znalazła przełożenie na wydłużanie się wizyt. Zależność ta była bardzo duża i szczególnie zauważalna w odniesieniu do wyjazdów krótkookresowych (wysoka korelacja $r = -0,87$). Tylko w ich przypadku odnotowano bowiem stały wzrost liczby noclegów – łącznie o 0,5 w całym analizowanym przedziale czasu (rys. 6). Biorąc pod uwagę wyjazdy długookresowe, to w ciągu niespełna 20-lecia różnice w długości pobytu wyniosły aż dwa noclegi, przy czym najdłużej podróżowano między 2000 a 2004 r. Przez większość lat mieszkańcy Polski korzystali z dziewięciu noclegów, ale w ostatnich dwóch latach uległo to zmianie – nastąpił spadek do poziomu 8,4.

W latach 1996–2013 średnia długość pobytu Polaków podczas wyjazdów krajowych długookresowych (wynosząca 9,3) była pięciokrotnie wyższa od krótkookresowych (przeciętnie 1,8 noclegu). Z największej liczby noclegów (tj. nieznacznie przekraczającej 10) skorzystano w 2001 i 2004 r. w trakcie podróży trwających ponad pięć dni, a w przypadku eskapad krótszych w 2013 r., kiedy po raz pierwszy wartość średnia przekroczyła dwa (2,1). Najkrótsze pobyty zaobserwowano na początku analizowanego okresu w odniesieniu do wyjazdów krótkookresowych, zaś pod jego koniec dla długookresowych.

Rys. 6. Średnia długość pobytu (liczba noclegów) Polaków w wieku 15 i więcej lat podczas podróży krajowych w latach 1996–2013

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań IT

6. Podsumowanie

Z zaprezentowanych dla lat 1993–2013 danych wynika, że mieszkańcy Polski w wieku 15 i więcej lat generalnie coraz rzadziej i mniej licznie wyjeżdżają w celach turystycznych (od 2011 r. rysuje się już inna tendencja). Dotyczy to podróży w obrębie ojczyzny, ponieważ zagraniczne wykazywały trend rosnący w całym analizowanym okresie. Jak zauważa M. LEGIEĆ (2014): „Po 1989 r. zyskaliśmy wolność i tym samym możliwość swobodnego przemieszczania się po świecie. Wykorzystujemy swoją szansę. Wciąż chcemy dalej, bardziej egzotycznie”. Mniej rodaków niż w latach 90. XX w. wybiera Polskę na cel podróży zarówno długo-, jak i krótkookresowych. Nowy trend w turystyce, jakim jest skracanie i dzielenie urlopu na jeden co najmniej tygodniowy wyjazd i kilka krótszych, w dobie rozwoju technologii, informacji i Internetu oraz szybkich połączeń komunikacyjnych i tanich linii lotniczych, sprzyja wyjazdom zagranicznym (i to coraz dalszym) nawet na kilkudniowe pobyty (np. *city break*⁶).

Zmniejszając się liczba uczestników krajowego ruchu turystycznego oraz liczba i rodzaj podejmowanych przez nich podróży ma związek przede wszystkim ze zmieniającą się, szczególnie dynamicznie od 1989 r. po przemianach ustrojowych, sytuacją społeczno-gospodarczą w Polsce. Od początku XXI w. uczestnictwo Polaków w podróżach krajowych znacznie się obniżyło, do tego w ostatnim 10-leciu nastąpiło odwrócenie tendencji i więcej osób wzięło udział w tych trwających powyżej pięciu dni. Wyjazdy długo-okresowe (związane z realizacją urlopów) są jednak podejmowane w Polsce rzadziej i trwają krócej niż na początku XXI w. Mimo spadku zainteresowania wyjazdami krótkoterminowymi (na 2–4 dni), nadal ich liczba pozostaje większa niż długoterminowych. Polacy o połowę mniej razy biorą obecnie udział w podróżach krótkookresowych niż miało to miejsce w latach 90., jednak są to pobyty dłuższe niż w poprzednim okresie. Ostatnie dwa lata analizowanego 20-lecia wydają się przełomowe i zapowiadają interesujące zmiany w zakresie turystyki krajowej Polaków, które warto obserwować i badać w kolejnych latach.

⁶ Krótkie, zwykle weekendowe wycieczki do dużych miast (przeważnie europejskich) podejmowane przede wszystkim w celach turystycznych, kulturalnych i rozrywkowych.

LITERATURA

- CHMIEL A., 2007, *Turystyka w Polsce w latach 1945–1989*, Almamater Wyższa Szkoła Ekonomiczna, Warszawa.
- Krajowe i zagraniczne wyjazdy Polaków w 2008 roku*, 2009, MSiT, Instytut Turystyki, Warszawa.
- Krajowe i zagraniczne wyjazdy Polaków w 2009 roku*, 2010, MSiT, Instytut Turystyki, Warszawa.
- Krajowe i zagraniczne wyjazdy Polaków w 2010 roku*, 2011, MSiT, Instytut Turystyki, Warszawa.
- Krajowe i zagraniczne wyjazdy Polaków w 2012 roku*, 2013, MSiT, Instytut Turystyki, Warszawa.
- KULCZYCKI Z., 1970, *Zarys historii turystyki w Polsce*, Sport i Turystyka, Warszawa.
- LEGIEĆ M., 2014, *Tak zmieniły się podróże Polaków przez 25 lat III RP*, Wp.pl turystyka, <<http://turystyka.wp.pl/gid,16562690,title,Tak-zmienily-sie-podroze-Polakow-przez-25-lat-III-RP,galeria.html>>.
- ŁACIAK J., 2003, *Uczestnictwo Polaków w wyjazdach turystycznych w 2002 roku*, Instytut Turystyki, Warszawa.
- ŁACIAK J., 2006, *Uczestnictwo Polaków w wyjazdach turystycznych w 2005 roku*, Instytut Turystyki, Warszawa.
- ŁACIAK J., 2011, *Uczestnictwo Polaków w wyjazdach turystycznych w 2010 roku*, Instytut Turystyki, Warszawa.
- ŁACIAK J., 2013, *Aktywność turystyczna mieszkańców Polski w wyjazdach turystycznych w 2012 roku*, Instytut Turystyki, Warszawa.
- Podróże Polaków w 2004 roku. Podstawowe wyniki badań*, 2005, MGiP, Instytut Turystyki, Warszawa.
- Podróże Polaków w 2006 roku. Podstawowe wyniki badań*, 2007, MG, Instytut Turystyki, Warszawa.
- Podróże Polaków w 2007 roku. Podstawowe wyniki badań*, 2008, MSiT, Instytut Turystyki, Warszawa.
- Podróże Polaków w 2013 roku. Podstawowe wyniki badań*, 2014, MSiT, Activ Group, Kutno.
- WCIÓRKA B., 2007, *Wyjazdy na wypoczynek w latach 1992–2007*, Komunikat z badań, CBOS, Warszawa.
- Dyrektywa 2003/88/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 4 listopada 2003 r. dotycząca niektórych aspektów organizacji czasu pracy, <http://www.igkm.pl/site/publikacje/prawo/ue/2003-88_f09a62.pdf>, <http://europa.eu/legislation_summaries/employment_and_social_policy/employment_rights_and_work_organisation/c10418_pl.htm>.
- Ustawa *O usługach turystycznych*. 1997, Dz.U. z 1997 r., nr 1133, poz. 884.
- Ustawa z 25 czerwca 1999 r. *O Polskiej Organizacji Turystycznej*, Dz.U. z 1999 r., Nr 62, poz. 689 ze zm.
- Ustawa z 4 września 1997 r. *O działach administracji rządowej*, Dz.U. z 1999 r., Nr 82, poz. 928.
- http://old.stat.gov.pl/gus/5840_662_PLK_HTML.htm?action=show_archive.
- <http://stat.gov.pl/>.
- <http://www.intur.com.pl/>.
- <http://www.intur.com.pl/ruch.htm>.

THE PARTICIPATION OF POLES IN NATIONAL TOURIST TRAVEL – TRENDS AND CHANGES FROM 1993 TO 2013

Key words: national tourist trips, the short-term and long-term travel, tourist activity

Summary

This article describes the changes that have made in (1989) as regards the participation of the inhabitants of the Polish national tourist travel, short- and long-term. Showing the dynamics of the phenomenon and the trend of having regard to the number of tourists, the number of journeys, the average number of trips per person and the average length of stay. The analysis uses the results of surveys (on a representative nationwide sample of) carried out by the Institute of Tourism.